

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI
LİTERATÜR
DERGİSİ

Eski Türk Edebiyatı Tarihi I

ISSN 1303-9369

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI
LİTERATÜR
DERGİSİ

Cilt: 5 • Sayı: 9 • 2007 • Yılda iki defa yayınlanır

Sahibi Bilim ve Sanat Vakfı Yazı İşleri Müdürü Salih Pulcu ISSN 1303-1369

Yayın Kurulu

Şevket K. Akar, Yücel Bulut, Ebubekir Ceylan, Coşkun Çakır, Ahmet Davutoğlu,
İhsan Fazlıoğlu, F. Samime İnceoğlu, Abdülhamit Kırmızı, Mustafa Özel, Yunus Uğur

Danışma Kurulu

Engin Deniz Akarlı, *Brown Üniversitesi, ABD*
Gökhan Çetinsaya, *İstanbul Teknik Üniversitesi*
Mehmet Genç, *Bilgi Üniversitesi*
Tevfik Güran, *İstanbul Üniversitesi*
Mehmet İpşirli, *Fatih Üniversitesi*

Cemal Kafadar, *Harvard Üniversitesi, ABD*
Mustafa Kara, *Uludağ Üniversitesi*
Kemal Karpat, *Wisconsin Üniversitesi, ABD*
Sabri Orman, *İstanbul Ticaret Üniversitesi*

Redaksiyon: Yücel Bulut

Adres Vefa Cad. No. 56 34134 Vefa İstanbul **Tel** 0212. 528 22 22 pbx **Faks** 0212. 513 32 20
e-mail talid@bisav.org **internet** <http://www.talid.org>

Baskı-Cilt Elma Basım

Dergiye gönderilen yazılar hakemler tarafından değerlendirilir. Dergide yer alan yazılardan yazarları sorumludur.
Dergiye gönderilen yazılar yayınlanmasın yayınlanmasın iade edilmez.

Cilt 5 | Sayı 9 | 2007

Eski Türk Edebiyatı Tarihi I

TÜRKİYE ARAŞTIRMALARI LİTERATÜR DERGİSİ

SAYISI

Sunuş 5-8

Türk Edebiyatı Tarihlerine Dair
Vildan SERDAROĞLU 9-17

Klasik Türk Edebiyatı Çalışmaları: Metotlar ve Ekoller
Nâmik AÇIKGÖZ 19-46

Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Klasik Edebiyat Çalışmaları (1839-1922)
M. Kayahan ÖZGÜL 47-172

Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar
Zuhal ÖLMEZ 173-219

XV. Yüzyıla Ait Türkçe Divan Neşirleri
M. Ziya BAĞRIAÇIK 221-234

XVI. Yüzyıla Ait Türkçe Divan Neşirleri
Ömer ZÜLFE 235-251

Klasik Türk Edebiyatında Kaside
Murat A. KARAVELİOĞLU 253-270

Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü
Ozan YILMAZ 271-303

Türk Edebiyatında Hamse
Mehmet ARSLAN 305-322

Eski Türk Edebiyatı'nda Mevlidler
Hasan AKSOY 323-332

"Kıyâfet-Nâme"ler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi
Müjgân ÇAKIR 333-350

Günay Kut İle Eski Türk Edebiyatı Üzerine 351-358

Sebk-i Hindî Çalışmaları
Ali Fuat BİLKAN 359-387

Eski Türk Edebiyatı'nda Hüsrev ü Şirin ve Hüsn ü Aşk
Ahmet DOĞAN 389-400

Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları
Zehra ÖZTÜRK 401-445

Divan Edebiyatı'nda Estetik Konusunda Yapılan Çalışmalar

Reyhan ÇORAK 447-465

Eski Türk Edebiyatında Sosyal Hayat Çalışmaları

Fatma Meliha ŞEN 467-506

Klasik Türk Edebiyatında Fuzûli Biyografileri

Esmâ ŞAHİN 507-534

Türkiye'nin Türkoloji Merkezi: İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Enfel DOĞAN 535-548

İlahiyat Fakülteleri Türk İslam Edebiyatı Bilim Dallarında Yapılan Çalışmalar

Alim YILDIZ 549-588

Almanya'da Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları

Hatice COŞKUN 589-600

Osmanlı Şiiri Hakkında Yüzyıllık Bir Batı Kaynağı:

Gibb'in A History of Ottoman Poetry'si

Cihan OKUYUCU 601-616

Yapısalcılık, Divân Şiiri ve Fuzuli Divâm Üzerine Notlar

Cem Dilçin, *Studies on Fuzuli's Divan*, Cambridge: Harvard University Press, 2001.

Berat AÇIL 617-622

Journal of Turkish Literature

Vildan SERDAROĞLU 623-625

TALİD EK: Ulusal ve Uluslararası Dergilerde Türkiye Araştırmaları

Kasım 2006 – Nisan 2007 627-652

Sunuş

Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi'nin 9. ve 10. sayılarını Eski Türk Edebiyatı Tarihi Literatürü'ne tahsis ettik.

Eski Türk Edebiyatı -klasik edebiyat, divan edebiyatı vb. isimlerle de anılır- VI-II. yüzyıl ile XIX. yüzyıl arasındaki dönemde Türklerin oluşturduğu edebiyattır. Başlığımız Eski Türk Edebiyatı Tarihi Literatürü olmakla beraber, *TALİD*'in bu sayılarında, ağırlıklı olarak, XIII. yüzyıl sonrası Anadolu sahasındaki Türk Edebiyatı'na dair yazılar bulacaksınız. Edebiyat tarihleri, çeşitli kategorilerle Eski Türk Edebiyatı çalışmaları, belli dönemlere ait Eski Edebiyat çalışmaları, saha içinde belli mecrada gelişen çalışmalar, türler, konular ve biyografilerin literatürleri ile kürsü/kurum, kitap-dergi tanıtımları bu sayıların konuları arasında.

Bundan yaklaşık on yıl kadar önce edisyon kritikli neşirler ve daha çok metni önceleyen çalışmalar revaçta iken, son yıllarda süregelen çalışmalar eski edebiyat sahasını farklı yönlere çekmekte ve diğer sosyal bilimlerle ortak noktalarda buluşmasına vesile olmaktadır. Bu bağlamda *TALİD*'in -elinizdeki ve çıkacak olan- iki sayısı Eski Türk edebiyatı sahasını büyüteç altına yatırıp sahanın geçmişten günümüze izlediği yol haritasını ana hatlarıyla çizmeye çalışmıştır. Eski Türk Edebiyatı, hem zaman dilimi hem de içerik olarak oldukça zengin bir edebiyat olduğundan sahanın tüm unsurları *TALİD*'in sınırlarına girmiş değildir. Ancak ele alınan konular hem sahayı yeterince aydınlatacak hem de saha içinden ya da dışından araştırmacılara yön verecek niteliktedir. *TALİD* ile gelinen nokta, saha için nihai hedef olmamakla birlikte Eski Türk Edebiyatı el kitabı olacak kapsam ve kalitededir. Birinci ile ikinci sayı arasında elimize ulaşan yazıları dikkate alarak yazı sayısı, içerik ve konu dağılımı gibi alanlarda denge kurmaya gayret ettik. Bir başarı varsa bu sayılara katkıda bulunan değerli yazarlarımıza, mevcut nakışıklar ise tarafımıza aittir.

Aynı zamanda Eski Türk Edebiyatı Tarihi başlıklı bu iki sayının editörlüğünü de yapmış olan Vildan Serdaroğlu'nun "Türk Edebiyatı Tarihlerine Dair" başlıklı makalesi 9. sayımızın ilk yazısını oluşturmakta ve tanım, alan, sınır ve metot vb. hususlarda Türk edebiyatı tarihini irdeleyen eserlere kuşbakışı bakmayı amaçlamaktadır. Bu alanda kaleme alınmış son edebiyat tarihimizi değerlendirirken, aynı zamanda, "Bir edebiyat tarihi nasıl olmalıdır" sorusuna cevap da aramaktadır.

Değerlendirme yazılarımızın ilki, Namık Açıköz'ün kaleme aldığı "Klâsik Türk Edebiyatı Çalışmaları: Metotlar ve Ekoller" başlıklı yazı, çeşitli kategorilerle klasik Türk Edebiyatı çalışmalarını ele almaktadır. Metodoloji, metin incelemeleri, tematik eserler, ansiklopediler, popüler çalışmalar, metod kurucuları ve türlerine göre edebî eserlerin literatürünün yer aldığı makale eski edebiyat tarihinin bir panoraması olma özelliğine sahiptir.

Osmanlı'nın Batı'ya yöneliminin başlangıcı olarak gösterilen Tanzimat dönemi, diğer edebiyat dönemlerine nazaran kısa olmasına karşın, birçok yönden yoğun bir edebî dönemdir. Kayahan Özgül "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Klasik Edebiyat Çalışmaları (1839-1922)" başlıklı çalışmasında, Tanzimat'ın başlangıcı ile Cumhuriyet arasındaki dönemin, eski edebiyat açısından muhtevasını sunuyor bize. Bu dönemin kapısını ardına dek aralayan makale, sözkonusu dönemde verilmiş en küçükten en büyüğe tüm eserlerin bibliyografyasının derinlikli değerlendirmelerle süslenmiş zengin bir kataloğu gibidir.

Çağatay edebiyatı üzerine yapılan çalışmaların sayısı, alanın önemiyle ters orantılı bir özellik gösterir. Zuhâl Ölmez "Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar" başlıklı yazısında, Anadolu sahasının dışında ama Türk edebiyatının içinde olan Çağatay edebiyatı çalışmalarını değerlendiriyor.

XV. yüzyıl, divanların görülmeye başladığı; XVI. yüzyıl ise hem nitelik hem de nicelik olarak divanların sayısının arttığı bir dönemdir. Bu iki yüzyılda yazılmış divanların yeni alfabeyle neşirlerini ve bu neşirlerle ilgili çalışmaları konu edinen –M. Ziya Bağrıaçık ve Ömer Zülfe'nin kaleminden çıkmış- iki makalenin, divanlar üzerinden yapılacak çalışmalar açısından oldukça faydalı olacağına inanıyoruz.

Murat A. Karavelioğlu, "Klasik Türk Edebiyatında Kaside" başlıklı yazısında, Eski Türk Edebiyatı'nın önde gelen nazım türlerinden 'kaside' literatürünü konu ediniyor.

Osmanlı'da eserlere şerh düşmek, yeni bir eser vücuda getirmek kadar önemli idi. Hatta öyle ki bazı eserlerin kendilerinden çok üzerlerine yazılan şerhleri meşhur olmuştur. Bu bağlamda şerh edebiyatı literatürü, üzerinde az yazılan bir konunun gündeme taşınması bakımından da önem taşımaktadır. Ozan Yılmaz "Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü" başlıklı yazısında, düşünce ve edebiyat geleneğimiz açısından önemi yadsınamaz bir alanı gözler önüne seriyor.

Mehmet Arslan "Türk Edebiyatında Hamse" başlıklı yazısında, "beş eserden oluşan" anlamına gelen *hamsenin* tarifini yaparak, bu alandaki çalışmaların tarihini ve yüzyıllara göre dağılımını sunduktan sonra hamse üzerinde yapılan çalışmaları değerlendiriyor.

İslâmî edebiyat ya da dinî edebiyat, Eski Türk Edebiyatı'nın tabii bir parçasıdır. Dinî edebiyatımızın da önemli türlerinden birisi olan mevlid ve mevlidler üzerine yapılmış çalışmalar, Hasan Aksoy'un "Eski Türk Edebiyatında Mevlidler" başlıklı çalışmasında geniş bir şekilde değerlendirilmektedir.

Eski Türk Edebiyatımızın bir başka türü de, insan karakterlerinden bahseden, karakter analizleri sunan "kıyafetnameler"dir. Müjgan Çakır'ın kaleme aldığı "Kıyâfet-Nâme'ler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi" başlıklı çalışma, bu türe ilişkin hem bilgiler veriyor hem de bu tür üzerinde yapılan çalışmaların bir değerlendirmesini sunuyor.

Sebk-i Hindî özellikle XVII. yüzyıl ve daha sonrasında yetişen şairler, eserlerindeki dil, üslup ve mana üzerinde etkili olmuş önemli bir akımdır. Ali Fuat Bilkan, *TALİD* için, Sebk-i Hindî üzerine olan çalışmaların –zengin değerlendirmelerle dolu- bir bibliyografyasını oluşturdu.

İnsanımızın, edebiyat okuru olsun olmasın, en yaygın şekilde duyduğu, bildiği hikâyelerdendir *Hüsrev ile Şirin* ve *Hüsn ü Aşk* hikâyeleri. Ahmet Doğan'ın, dergimizin bu sayısında yer alan "Eski Türk Edebiyatı'nda Hüsrev ü Şirin ve Hüsn ü Aşk" başlıklı yazısı, Eski Türk Edebiyatımızda pek çok farklı şairimizin birbirine yakın ya da farklı isimler altında anlattıkları bu aşka ilişkin eserlerin bir bibliyografyasını ve tanıtımını sunuyor.

Sıklıkla sözlü bir kültürümüzün olduğundan söz edilir. Kiraat meclisleri de, bu kültürün sürekliliğini sağlayan en önemli ortamlardandır. Battal Gazi destanlarından Kesik Baş Hikayelerine, mevlidlerden Yusuf ve Züleyha'ya kadar pek çok alanda verilen eserlerin hep birlikte okunup dinlendiği bu meclislerin, halkımızın din, dil, tarih ve kültür bilincinin yerleşmesi ve gelişmesine belirleyici bir etkide bulunduğu açıktır. Zehra Öztürk "Osmanlı Döneminde Kiraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları" başlıklı yazısında, bizleri bu meclislerde misafir ediyor.

Divan edebiyatının en netameli konularından birisini de estetik konusu oluşturmaktadır. Reyhan Çorak'ın "Divan Edebiyatı'nda Estetik Konusunda Yapılan Çalışmalar" başlıklı çalışması; alanı, kapsamı ve konuları, başka alanlarla ve konularla karışmaya müsait olan estetik çalışmalarının bu riskini bertaraf edip bu konu üzerinde çalışma yapacak araştırmacıların önünü açacak niteliktedir.

Eski Türk Edebiyatı sahasında "Sosyal hayat" konulu çalışmalar, şiirle günlük hayatı yakınlaştıran, sosyal tarih ve kültür tarihi gibi yan sahalara da malzeme sağlayan çalışmalar olarak karşımıza çıkıyor. Fatma Meliha Şen "Eski Türk Edebiyatında Sosyal Hayat Çalışmaları" başlıklı makalesinde, sosyal hayattan kopuk olduğu önyargısı sıklıkla dile getirilen klasik edebiyatımızın, tam tersine, gündelik hayatta ne denli iç içe olduğunu gözler önüne serecek nitelikte bir literatür değerlendirmesini sunuyor.

Hemen herkesin hafızasında divanından bir beyit bulunma ihtimali çok yüksek olan divan şiirinin yakıcı şairi Fuzulî hakkındaki literatürün taranması ve bu literatürü oluşturan eserlerin değerlendirilmesi Esmâ Şahin tarafından kaleme alındı.

Dergimizi takip edenlerin malumu olan bir husus, mercek altına almayı tercih ettiğimiz sahanın kaynaklarını, türlerini, alt dallarını irdeledikten ve bu başlıklar altında oluşan eserlerin literatürünü ve tanıtım-değerlendirmelerini yaptıktan sonra, sahanın belli başlı kürsülerini, kurumlarını, dergilerini ya da kişilerini değerlendirmektir. Kişilere ve kurumlara, kendi imkânlarımız ölçüsünde, bir vefa borcunun ifası olarak gördüğümüz ve yerine getirmekten büyük onur duyduğumuz bu alışkanlığımızı, bu sayımızda da devam ettiriyoruz.

Bu sayımızın ilk kurum tanıtımı, Eski –ve Yeni- Türk edebiyatı sahasında birçok hocanın icazet aldığı ve Türkiye'nin Türkoloji merkezi olarak bilinen İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi üzerinedir. Enfel Doğan'ın kaleme aldığı yazıda, kurumun geçmişten günümüze tarihi ve o tarihi yazanlar anlatılıyor.

İkinci kurum tanıtım yazımızı oluşturan makalesinde Alim Yıldız, İlahiyat fakültelerinde eğitimi verilen "İslâmî Türk Edebiyatı" anabilim dallarında görev yapan hocalarımızın, konu etrafında yaptıkları çalışmaların Eski Türk Edebiyatı'ndakilerden çok farklı olmadığını ve bu sahayla ilgili bilinmeyenleri ortaya koyuyor.

Bu sayımızda Türkiye dışında yapılan Türkoloji çalışmalarının tanıtımına da yer verdik. Hatice Coşkun, yazısında, Almanya'da Osmanlı şiiri ve edebiyatı etrafında yapılan çalışmaların ve verilen eserlerin kısa bir tanıtımını ve değerlendirmesini sunuyor.

E. J. W. Gibb, Eski Türk Edebiyatı alanında çalışmalar yapmış, eserler vermiş kişiler arasında önemli bir yere sahiptir. Osmanlı şiirinin tarihini detaylı biçimde ele alan önemli eseriyle tanıdığımız edebiyat tarihçisi Gibb ve eseri, Cihan Okuyucu tarafından değerlendirildi.

Divan şiirine modern yaklaşımların getirildiği az sayıdaki çalışmalardan biri olan Cem Dilçin'in eseri Berat Açıl tarafından tanıtıldı. Berat Açıl, Dilçin'in klasikle modern birleştiren bu çalışmasının, divan şiirini anlamaya da yardımcı olacak nitelikte olduğunun altını çiziyor.

Bu ciltteki eser tanıtımlarımızın sonuncusunda, Talat S. Halman'ın editörlüğünde Bilkent Üniversitesi tarafından İngilizce olarak yayımlanan *Journal of Turkish Literature* başlıklı derginin şu ana kadar yayımlanmış olan iki sayısının değerlendirmesi Vildan Serdaroğlu tarafından yapıldı.

Eski Türk Edebiyatı Tarihi başlığını taşıyan sayılarımızın -elinizdeki- ilkinde, bu sahanın "klasik" isimlerinden biri haline gelen Günay Kut'la yapmış olduğumuz bir söyleşi de yer alıyor. Hem hocamızın kişisel tarihine ve hem de alanın tarihine, çalışma yöntemlerine ve sorunlarına ilişkin değerli bilgilerin ve önemli değerlendirmelerin sunulduğu söyleşimizi zevkle okuyacağınızı ümit ediyoruz.

Eski Türk Edebiyatı Tarihi'ne tahsis ettiğimiz sayılarımızın editörlüğünü büyük bir fedakârlık ve çalışma azmiyle gerçekleştiren Sayın Dr. Vildan Serdaroğlu'na, yoğun emek ürünü oldukları ve bu alanda çalışacaklar için önemli açılımlar sağlayacakları aşikâr değerli incelemeleriyle dergimizin bu cildine katkıda bulunan yazarlarımıza, dergimizin bu sayısında yer verdiğimiz yazıları zaman ayırıp okuyan ve önemli tavsiyelerde bulunan değerli hakemlerimize ve *TALİD*'in yazılarının tasarlanıp yayımlanmasına kadar geçen her aşamasında bizlere destek veren arkadaşlarımıza teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Eski edebiyatımızın bütün veçhelerini -bu ve çıkacak sayımızda- eksiksiz bir şekilde sergileme iddiasında, elbette, değiliz. Elimizden gelenin en iyisini yapmak amacındayız. Yaptıklarımızla, Türk kültür, düşünce ve akademiasına bir nebze olsun katkıda bulunabiliyorsak ne mutlu bizlere!

Eski Türk Edebiyatı Tarihi'nin çalışılmasına ve anlaşılmasına katkıda bulunma gayretlerimiz; Eski Türk Edebiyatı'nın okullarımızdaki öğretimini irdelendiği, mesnevi, hiciv, gazel, surname vb. edebî türlerin tanıtılıp bibliyografyalarının sunulduğu, yurt dışındaki Eski Türk Edebiyatı çalışmalarının değerlendirildiği ve Necati Bey, Şeyh Galip gibi şairlerimizin ele alındığı ve daha pek çok konuyu içeren 10. sayımızda da devam edecek.

Eski Türk Edebiyatı Tarihi'nin ikinci cildine tahsis edilmiş 10. sayımızda buluşmak dileğiyle katkılarınızı bekliyoruz.

Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi